

Висновки. Таким чином, вирішення зазначених проблем можливе за умови створення системи і застосування певних заходів регулювання ринкових процесів. При цьому ефективне функціонування будь-якої системи неможливе без наявності раціонально побудованого та дієздатного механізму отримання фінансових результатів діяльності господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Марусей Т.В. Державна підтримка як фактор впливу на організаційно-економічний механізм. / Т.В. Марусей // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2009. – Вип. 17. – С. 198-201.
2. Марусей Т.В. Економічна сутність організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку / Т.В. Марусей // АгроСвіт. – 2008. – № 23. – С. 10-14.
3. Марусей Т.В. Особливості розвитку інфраструктури продовольчого ринку / Т.В. Марусей // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2006. – Вип. 14. – С. 387-390.
4. Саблук П.Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П.Т. Саблук, Д.Я. Карич, Ю.С. Коваленко. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 188 с.

Аннотація. Рассматриваются практические и теоретические аспекты функционирования продовольственного рынка как элемента рыночной инфраструктуры и способ обеспечения развития сферы аграрного бизнеса. Указаны меры для обеспечения функционирования сельскохозяйственных предприятий на продовольственном рынке.

Ключевые слова: продовольственный рынок, инфраструктура рынка, страхование, экономическое регулирование, рыночный механизм, биржа.

Annotation. In the article the theoretical and practical aspects of functioning of food market are examined as to the element of market infrastructure and backer-up development of sphere of agrarian business. Measures are marked on providing of functioning of agricultural enterprises at the food market.

Keywords: food market, infrastructure of market, insurance, economic adjusting, market mechanism, exchange.

УДК 657:631.162:633.63

Н.В. Дуганець, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

КООПЕРАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОДУКТОВИХ ПІДКОМПЛЕКСІВ В СИСТЕМІ АПК

Уточнено теоретичні положення формування регіональних продуктових підкомплексів, їх місце в сучасній аграрній економіці. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності інтенсифікації продуктового бурякоцукрового підкомплексу на основі реалізації умов інтенсивного його ведення, вдосконалення інтеграційних процесів.

Ключові слова: кооперація, інтеграція, інтенсифікація, регіональний продуктовий підкомплекс, інтеграційні процеси, бурякоцукровий підкомплекс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективне функціонування бурякоцукрового підкомплексу дозволяє забезпечити споживчий попит населення якісними і доступними продуктами харчування. Однак щорічне споживання цукру в умовах кризи економіки, падіння рівня життя і платоспроможного попиту населення істотно знизилося. Відбувається щорічний спад вироб-

ництва цукру з вітчизняної сировини. Буряківництво стає неконкурентоспроможною галуззю сільського господарства: витрати на 1 га посіву цукрового буряка в 6 разів вище в порівнянні із зерном, а рівень рентабельності нижче в 5 разів, при цьому прибуток на 1 га посіву цукрового буряка господарства отримують на рівні із зерном.

В умовах дефіциту вітчизняної бурякової сировини імпортований цукор-сирець став основою для переважної більшості переробних підприємств. Вітчизняні товаровиробники через фінансовий, матеріальний дефіцит, моральний знос засобів виробництва не в змозі скласти ринкову конкуренцію імпортованому продовольству, що і призвело до різкого збільшення вартості цукру, скорочення його споживання.

Дезінтеграція підприємств, сфер АПК, розбіжність їхніх економічних інтересів не дозволяють функціонувати бурякоцукровому підкомплексу як цілісній відтворювальній системі, яка орієнтована на високі кінцеві результати і постійне зростання ефективності інтегрованого виробництва. У сформованих умовах виникає об'єктивна необхідність у розробці концептуальних основ підвищення ефективності функціонування бурякоцукрового підкомплексу на основі реалізації інтенсивних факторів його ведення, зміни сформованого механізму взаємовідносин між партнерами, стримуючого зростання його конкурентоспроможності в єдиному відтворювальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Інтенсифікація агропромислового виробництва і, зокрема, функціонування продуктових підкомплексів на регіональному рівні в новій системі економічних відносин представляють недостатньо вивчену сферу. Бурякоцукровий підкомплекс як об'єкт обліку, інтеграційні процеси в ньому досліджували в своїх працях Бойко В.І., Борщевський П.П., Гайдучський П.І., Заєць О.С., Імас Є.В., Коваленко Ю.С., Коденська М. Ю., Лайко П.А., Лукінов І.І., Малік М. Й., Месель-Веселяк В.Я., Онищенко О.М., Пиркін В.І., Руснак П.П., Саблук П.Т., Поплавський В.Г., Хорунжий М.Й., Шпичак О. М., Юрчишин В.В. та інші автори. Однак у багатьох наукових роботах розкривається організація окремих аграрних та переробних галузей чи процесів розширеного відтворення. При цьому велика увага приділяється технологічним або окремим організаційно-економічним питанням і недостатньо приділено уваги проблемам функціонування продуктових підкомплексів по всьому відтворювальному ланцюжку – від виробника сировини до споживача готової продукції.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування напрямів підвищення ефективності інтенсифікації продуктового бурякоцукрового підкомплексу на основі реалізації умов інтенсивного його ведення, вдосконалення інтеграційних процесів, що забезпечують зростання конкурентоспроможності галузей в єдиному відтворювальному процесі в новій системі економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Народногосподарський комплекс країни являє собою відкриту цілісну соціально-економічну систему, що складається з органічно взаємопов'язаних структуроутворюючих елементів, функціонування кожного з них взаємообумовлює розвиток як окремих елементів, так і всієї системи в цілому. Відкритість такої системи проявляється насамперед у тому, що на її функціонування істотний вплив робить не тільки внутрішнє (мікро-), але й зовнішнє (макро-) по відношенню до неї середовище.

Місце будь-якого структуроутворюючого елемента в народногосподарському комплексі країни визначається тим функціональним навантаженням, яке несе кожний з них у суспільному відтворенні і суспільному поділі праці. Особливе місце займає агропромисловий комплекс (АПК). При цьому діяльність всіх галузей, що входять в агропромисловий комплекс, повинна бути підпорядкована єдиній меті – виробництву високоякісних продуктів харчування з сільськогосподарської сировини і доведення їх без втрат до споживача. У даний час агропромисловий комплекс є одним з найбільш значних секторів економіки нашої країни. Ситуація в АПК безпосереднім чином впливає на соціально-економічний розвиток суспільства. Його особлива роль визначається виробництвом продуктів харчування як основи життєдіяльності людей і відтворення робочої сили; виробництвом сировини для виготовлення багатьох видів непродовольчих споживчих товарів і товарів виробничого призначення; відтворенням такого незамінного елемента матеріального виробництва як земля [1, с. 31; 2, с. 27].

Криза, в якій опинився аграрний сектор в умовах скасування централізованого регулювання цін, оплати праці, матеріально-технічного постачання, інвестицій, зростання бюджетного та валютного дефіциту, призвела до падіння виробництва продуктів сільського господарства і харчової промисловості, скорочення посівної площі, згортання будівництва об'єктів сільсько-господарського призначення.

Подолання кризи в агропромисловому виробництві багато в чому залежить від формування ефективних ринкових структур і механізмів при відповідному державному управлінні економікою через економічні важелі – оподаткування, ціноутворення, кредитування, створення системи, коли повнота економічної відповідальності за реалізацію своїх бізнес-планів лягала б на господарюючі суб'єкти. Для цього необхідно задіяти внутрішні фактори стабілізації та зростання в самому агропромисловому комплексі: повною мірою до них відносяться структурні перетворення.

Відмінність умов виробництва в регіонах України, рівня розвитку продуктивних сил обумовлює багатоваріантність підходів до формування та ефективного функціонування регіональних агропромислових підкомплексів, які є складовими елементами системи народногосподарського АПК. Регіональний АПК – це сукупність технологічно, організаційно та економічно пов'язаних агропромислових галузей регіону, метою яких є задоволення потреб населення країни і регіону в продуктах харчування та предметах споживання із сільськогосподарської сировини [3, с. 42].

Кінцева продукція регіонального АПК представлена різноманітними продовольчими товарами та продукцією інших промислових галузей – споживачів нехарчової сільськогосподарської сировини. Однак підприємства кожної галузі АПК керуються своїми інтересами, які відокремлені один від одного як об'єкти господарювання. І все-таки вони змушені постійно поновлювати господарські зв'язки, бо кожне з них виконує лише одну якусь технологічну стадію єдиного відтворювального процесу кінцевих продуктів. Вони взаємопов'язані послідовно: кожне є споживачем ресурсів, вироблених на попередній стадії відтворювального циклу, і одночасно – виробником ресурсів, призначених для споживання на наступній стадії. Окреме аграрне або переробне підприємство в силу підвищених вимог населення до якісної, доступної за ціною і добре упакованої продукції не в змозі створити собі ринкову нішу й успішно конкурувати з постачальниками імпортного продовольства. Цьому заважає традиційна нескоординованість дій різних сфер АПК і протиріччя їх інтересів. Навіть в окремих міжгалузевих і міжгосподарських процесах найчастіше проявляється відсутність пропорційності, узгодженості і ритмічності в роботі, що призводить до втрат в усьому АПК, і в найбільш вразливій ланці – сільському господарстві (збирання, зберігання, переробка та збут продукції). В умовах відсутності централізованого планування з метою вдосконалення управління, прогнозування, планування з'являється необхідність у створенні інтегрованої системи ринкових відносин, кожен елемент якої працює на загальний кінцевий результат – задоволення потреб населення в продуктах харчування та отриманні максимального прибутку.

Такою інтегрованою системою є продуктові регіональні підкомплекси, що дозволяють об'єднати агропромислові галузі в єдиному відтворювальному циклі «виробництво-переробка-реалізація» за ознакою спеціалізації виробництва кінцевої продовольчої продукції. При цьому метою спеціалізації виробництва є створення умов для підвищення конкурентоспроможності галузей на основі зростання обсягів виробництва продукції, зниження витрат, підвищення продуктивності праці, якості продукції, вирішення соціальних проблем [4, с. 37].

У системі АПК нашої країни можна виділити наступні продуктові підкомплекси: зернопродуктовий, бурякоцукровий, м'ясний, молочний, олійно-жировий, плодоовочевий, птахопродуктовий та інші (рис. 1).

Доцільність і необхідність розгляду регіонального агропромислового комплексу в розрізі продуктових підкомплексів важливі з точки зору встановлення раціональних пропорцій на різних відтворювальних стадіях, кожна з яких належить різним галузям. Наприклад, виробництво сировини – сільське господарство; зберігання як сільське господарство, так і спеціалізовані сховища в галузях переробки; переробка – переробна промисловість; реалізація готової продукції – торгівля. На практиці невідповідність розміщення переробних підприємств

та сировинної бази в межах регіону, розрив міжгалузевих зв'язків у продуктових підкомплексах є причинами скорочення виробництва продуктів харчування, наявності великих диспропорцій між галузями, великих виробничих і комерційних ризиків.

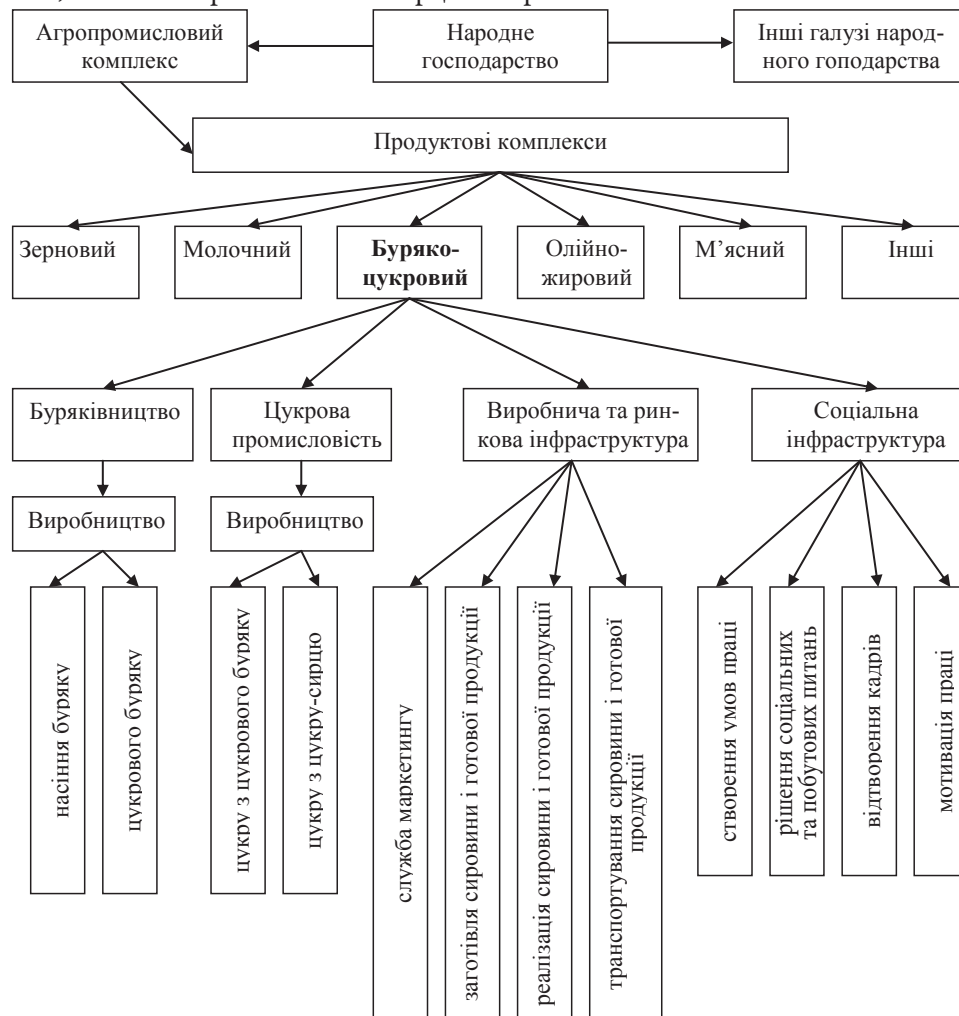

Рис. 1. Галузева структура народногосподарського АПК

Формування регіональних продуктових підкомплексів має здійснюватися на основі комплексного системного підходу, пов'язуючи виробничі процеси в агропромислових галузях у рамках єдиного відтворювального процесу. Критерієм віднесення підприємств і галузей до продуктового підкомплексу може служити ступінь пов'язаності галузей з сільським господарством, яке входить до складу продуктового підкомплексу за територіальним принципом. Отже, в регіональний продуктивний буриякоцукровий підкомплекс можуть входити: сільськогосподарські підприємства, що займаються виробництвом цукрового буряку, включаючи насінництво; переробні підприємства цукрової промисловості (виробництво цукру з цукрового буряку, цукру-сирцю і доведення його до споживача); виробнича і ринкова інфраструктура (система заготівель, транспортування, реалізації цукрових буряків, цукру), соціальна інфраструктура (рис. 1).

Формування продуктивних підкомплексів відбувається в результаті інтеграційних процесів між галузями як комплексоутворюючого фактора. Сучасна спрямованість агропромислового виробництва на поглиблення спеціалізації і концентрації сприяють становленню кооперації та інтеграції в АПК, посиленню міжгалузевих зв'язків, забезпечують цілісність АПК регіону.

У сформованих умовах потрібне проведення комплексу заходів, найважливіші з яких – подолання суперечності інтересів між сільгосптоваровиробниками, з одного боку, та переробними, обслуговуючими підприємствами – з іншого, шляхом розвитку їх горизонтальної кооперації та вертикальної інтеграції на взаємовигідних умовах у рамках конкретного регіонального продуктового підкомплексу. Головна мета – більш повне використання потужностей, подолання

локального монополізму в галузі переробки, обслуговування і торгівлі, а також забезпечення сприятливих можливостей для інвестицій.

Для розкриття сутності та умов формування інтегрованих продуктових підкомплексів є сенс уточнити поняття «кооперація» та «інтеграція» в агропромисловому виробництві. Кооперація (cooperation – співпраця, спільна дія) та інтеграція (integration – об'єднання спільних зусиль) агропромислового виробництва – це процеси, діалектично пов'язані зі спеціалізацією галузей сільського господарства, переробної промисловості та виробничої інфраструктури.

Спеціалізація агропромислового виробництва – процес його галузевої диференціації, який знаходить вираз у поділі агропромислового виробництва на відносно самостійні види діяльності. Для забезпечення виробничо-технологічної єдності постадійно спеціалізованих господарств і галузей необхідна їх узгоджена діяльність. Це обумовлює доцільність міжгосподарського кооперування та агропромислового інтегрування спеціалізованих господарств і галузей. Узгодження діяльності відокремлених спеціалізованих галузей шляхом міжгосподарського кооперування вже недостатньо. При збереженні господарської самостійності, організаційної та економічної відокремленості учасників кооперування часто не забезпечується необхідна узгодженість їх діяльності. Інтеграція ж організаційно та економічно пов'язує самостійні господарюючі суб'єкти в єдине цілісне формування, орієнтоване на досягнення високого кінцевого результату. При цьому можуть об'єднуватися матеріальні, фінансові, трудові ресурси господарських ланок, що співпрацюють, при єдиному управлінні останніми [5, с. 145].

Розвиток сільськогосподарської кооперації передбачає її формування за чотирма основними напрямками: кооперація на рівні підприємства, міжгосподарська кооперація, територіальна кооперація на районному та регіональному рівнях, міжрегіональна кооперація. З цією метою в рамках конкретного регіонального продуктового підкомплексу (бурякоцукрового) паралельно з кооперацією сільськогосподарських підприємств необхідно створення асоціативних формувань переробних підприємств цукрової промисловості для об'єднання матеріальних і фінансових ресурсів, освоєння раціональних технологій тощо. Однак, щоб погодити інтереси учасників регіонального продуктового бурякоцукрового підкомплексу, на перший план виходить необхідність створення агропромислових формувань, які сприяють вертикальній інтеграції, що об'єднує сільськогосподарське виробництво з переробкою, збутом продукції, постачанням і агросервісним обслуговуванням [6, с. 2]. Розвиток цих напрямків обумовлено об'єктивним економічним процесом, пов'язаним, з одного боку, з суспільним поділом праці і його спеціалізацією, науково-технічним прогресом, природо-економічними умовами, з іншого – необхідністю взаємодії між спеціалізованими галузями і видами аграрного та промислового виробництва. Аграрні підприємства вступають в таке об'єднання, прагнучи знизити ризик, пов'язаний з виробництвом, його залежністю від кліматичних умов, стихійністю ринку сільськогосподарської продукції, диктатом переробних підприємств, необхідністю підвищення конкурентоспроможності виробництва. Переробні та обслуговуючі підприємства також прагнуть забезпечити собі стабільні доходи завдяки наявності надійної сировинної бази, кращому використанню сировини, підвищенню якості своєї продукції, її здешевленню і завоюванню ринків збуту. Вибір тієї чи іншої форми інтеграції залежить від виробничо-економічної ситуації в регіоні, стану продовольчого ринку, форм об'єднання капіталу та участі їх в управлінні, можливостей головного підприємства. Але незалежно від обраної форми для всіх агропромислових формувань головним є те, що вони об'єднують весь відтворювальний процес – від сільськогосподарського товаровиробника до споживача готової продукції.

Висновки. Економічні процеси і результати відтворення сільськогосподарської сировини та продуктів харчування вказують на необхідність зближення інтересів, відновлення і зміцнення виробничо-економічних зв'язків учасників відтворювального процесу шляхом створення на регіональному рівні ефективно функціонуючих інтегрованих агропромислових формувань – продуктових підкомплексів в системі АПК. Формування регіональних продуктових підкомплексів в системі АПК як цілісної відтворювальної системи пов'язано зі спеціалізацією, розміщенням агропромислових галузей в територіальних рамках регіону, розвитком міжгалузевих відносин і зв'язків сільського господарства, переробної промисловості, виробничої та ринкової інфраструктури в процесі відтворення. Основними комплексоутворюючими чинниками

формування продуктових підкомплексів є кооперація та інтеграція підприємств регіонального АПК для виробництва, переробки і реалізації продуктів харчування певного виду.

Список використаних джерел

1. Ушвицкий Л. И. Агропромышленный комплекс региона: вопросы теории и методологии / Ушвицкий Л. И. – Ставрополь: Кн. изд-во, 1991. – 190 с.
2. Саблук П. Т. Государственное регулирование АПК Украины / Саблук П. Т. // Экономика сельского хозяйства России. – 1997. – № 10. – С. 26-30.
3. Борщевський П. П. Регіональні агропромислові комплекси України / Борщевський П. П., Уткаренко В. О., Чернюк Л. Г. – К.: Наукова думка, 1996. – 262 с.
4. Демченко А. Ф. Управление, кооперация и интеграция в АПК: социально-экономический аспект (на примере свеклосахарного производства) / А. Ф. Демченко, Е. А. Демченко. – Воронеж: НИИЭОАПК ЦЧР РФ, 1996. – 148 с.
5. Белоусенко Г. Ф. Экономические взаимоотношения при межхозяйственной кооперации и агропромышленной интеграции / Г. Ф. Белоусенко, С. Н. Корюнов. – М.: Колос, 1982. – 272 с.
6. Пиркін В. І. Ефективність інтеграційних процесів у буряківництві / В. І. Пиркін // Цукрові буряки. – 2003. – № 2. – С. 2.

Аннотация. Уточнены теоретические положения формирования региональных продуктовых подкомплексов, их место в современной аграрной экономике. Обоснованы направления повышения эффективности интенсификации продуктового свеклосахарного подкомплекса на основе реализации условий интенсивного его ведения, совершенствования интеграционных процессов.

Ключевые слова: кооперация, интеграция, интенсификация, региональный продуктовый подкомплекс, интеграционные процессы, свеклосахарный подкомплекс.

Abstract. Specified theoretical concepts of regional food subsectors and their place in modern agricultural economics. The ways to improve the efficiency of intensification of sugar beet product subcomplex on the basis of his intense driving conditions, improving the integration process.

Key words: cooperation, integration, intensification, regional grocery subcomplex, integration processes, sugar beet subcomplex.

УДК 657

А.В. Довбуш, кандидат економічних наук, доцент Чортківського інституту підприємництва і бізнесу

ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Наведено результати досліджень визначення фінансових результатів у бухгалтерському обліку. Визначено оптимальну методику визначення фінансових результатів відповідно до видів фермерських господарств та запропоновано модель визначення фінансових результатів для господарств, що ведуть бухгалтерський облік, застосовуючи спрощену форму обліку із використанням рахунків бухгалтерського обліку.

Ключові слова: фінансові результати, бухгалтерський облік, фермерське господарство.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З наростаючим розвитком приватної власності та в умовах становлення глобалізаційних процесів в нашій країні функціонування підприємства спрямоване на отримання прибутку. Він є основою мотивації трудової активності як у всіх підприємствах, так